

Lőrinczy György:
A HÉREGHI VADÁSZAT

Komáromvármegye délkeleti részén, az ősi Vértesekből ágazik szét a Gerecse-hegység és rengeteg erdőivel szinte elrejtí a völgyeiben fehérülő apró falvakat. Nyáron vidám kolompszó, vagy dörgedelmes zivatar harsogása veri föl a Gerecse hatalmas hegyhátaival s az évszázados tölgyek pompás lombozata suhog a szellőben, de télen az enyészet némasága borul le, köröskörül. A hegyek között kanyargó patakokat jégpáncél takarja s a levéltelen, csupasz fák száraz gallyai összefagynak a zúzmarától. A Gerecse olyan ilyenkor, mint valami végtelen karácsonyfa-erdő. Tízezer, százezer, millió karácsonyfa egymás mellett, a völgyekből fölfelé, a kéklő égbe nyúló hegyormokig. Tilinkó, kolompöcsöngés nem hallatszik, csak a héreghi torony szelíd harangjának a hívogató szava bujkál a rengetegben. Ez az erdőség, mely tele volt óvatos vaddal, őzzel, szarvassal, a világverő, igazságos Mátyás király legkedvesebb vadászó helye. Fönn az egyik hegytetőn, ahová kavicsos út kanyarog föl, a hegyoldalon állott a nagy király vadásztanyája, a fenyőhasábokból összetákolt vadászlak, lovai számára pedig a náddal földött tágas istálló. Egy-egy diadalmas hadjárat után szokott idejönni a király rendesen, hogy a véres csaták fáradalmait kipihenje, de nem tétlen tunyaságban, hanem férfias, testedző vadászaton.

Az 1478-ik évben, mikor már „nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára”, karácsony előtt két nappal, a Gerecse egyik hatalmas hegyének az oldalán, kivágott fatörzsön ülve, szegény paraszt ember gubbaszkodott. Nehéz báránybőr süvegét mélyen a fejére húzta, nyilván azért, hogy a füle meg ne fagyjon a csikorgó, kemény hidegben. Néha fölállott, a kezeit összecsapta és toporzékolt a hóban, hogy fölmelegedjék. Ilyenkor körülötte fölrebbentek az erdő madarai és ijedten szálltak el a közeléből. Aztán megint csöndesség lett: nagy, néma, téli csöndesség. Csak néha rezzentek meg a fagyos ágak, amint a hideg téli szél rázta le róluk a zúzmarát.

Az ember fölpillantott. A csillogó havon nesztelenül egy másik ember közeledett feléje. A lépése semmi zajt sem csinált, a havon csöndesen jött, mintha szőnyegen járna. Sötétszürke halinaposztóból készült téli vadászruha volt rajta; térdig érő hosszú csizma, a vállán tegez s egy csomó nyílvesző; az övében törökös handzsár, csontnyelű vadászkés. Csak a fővegén lengő tollbokréta mutatta, hogy valami úrféle lehet. Megállott a didergő parasztember közelében, aki a jöttére hirtelen fölállott, és emberségesen megemelte a süvegét.

- Adj’ Isten jó napot, mind közönségesen!
- Fogadj’ Isten, barátom. Mit csinálsz itten?

A szegény ember tétovázva nézegette végig a jövevényt. Bizalmatlanul tekintett rája. Nem volt szokva az ilyen barátságos kérdésekhez. De az idegen nyájasan pillantott feléje s a szegény ember neki bátorodott.

- Várom a jó szerencsét, uram.
- A jó szerencsét? Vagyis a sült galambot, úgy-e, hogy a szájadba röpjöljön?

Az ember szemrehányó hangon, kissé bosszúsan felelt:

– Ha a nyiladdal is úgy tudsz sebezni, mint a szavaddal, akkor jó zsákmányod lesz, uram. Az első szavad után külön embernek hittelek. De most már látom, hogy te is csak olyan vagy, mint a többi. A szegény ember nyomorúságát kicsúfolod.

Az idegen tiltakozóan rázta meg a fejét:

– Nem, nem. Én nem csúfollak. S ha szavaimmal bántottalak volna, igazán sajnálom. De hát látod: a jó szerencsét ne várjad, barátom, mert az nem jár senki után sem. Hanem fogd üstökön, ha előtálad és ne ereszd el, mert könnyen elröpül.

– Szépen beszélsz. Csakhogy szegény ember hol találja azt meg?

– Mindenütt. Csak ne sajnáljon megdolgozni érte. Nos még egyszer kérdezem, hogy mit csinálsz itten?

– A bírót várom, uram, a héreghi bírót.

– Dolgod van vele?

– Volna. Otthon a szegény öreg apám, és öreg anyám fekszik betegen. Se tüzelő, se enni való nincs a háznál. Meg akartam kérni: engedné meg, hogy száraz gallyat szedjek az erdőn s néhány rigót, fenyvesmadarat fogjak. A javasasszony azt tanácsolta. Hogy legalább karácsonyra ne éhezzenek, ne fázzanak öreg szülőim.

– Hogy hívnak?

– Kemencze Menyhértnek, uram.

– Zsellér ember vagy?

– Igenis, szolgálatodra. A király zsellérei közül való, Héreghről.

– Hátha a bíró nem ad engedelmet?

Kemencze Menyhért szomorúan vállat vont.

– Akkor hiába jártam. Akkor be kell várnom, míg a király megérkezik. Mert karácsonyra ide készül vadászni.

– S azt hiszed, hogy a király majd megengedi?

A zsellér arca felderült.

– Meghiszem azt! – kiáltott. – Abban bizonyos vagyok! A király nemes lelkű és emberszerető. Segít a szegény ember baján, ahol csak teheti. Áldja is a nevét a nép mindenfelé.

– Hát a héreghi bírót nem?

Kemencze Menyhért megsodorta a bajuszát, kettőt-hármat köhintett, mintha a torkán akadt volna valami. Aztán habozva felelt, nagyon lassan, kedvetlenül.

– Szájam ne vétsen, uram, de jobban szeretném, hogyha elengedné a feleletet.

Az idegen helybenhagyóan bólintott a fejével.

– Amint akarod. Hanem hát, gyönyörű téli időnk van, annyi bizonyos. A vad kibúvik ilyenkor a rejtekéből, kész préda valamennyi. Ha velem tartanál, bizonyosan nem járnál hiába s nem térnél haza üres kézzel vagy tarisznyával.

– Hogy érted azt?

– Te fölhajtanád a vadat. Bizonyosan tudod, merre jár az erdőn. S ha előmbe kerül, a többit majd elvégszi az én pompás tegezem. Így mulathatunk mind a ketten s a zsákmányon pedig megosztozunk.

– Azt már nem teszem, – sietett tiltakozni Kemencze Menyhért. – Az erdő a királyé s a vad is, ami benne tanyázik. Tilosban engedelem nélkül csak rossz embernek van útja.

Az idegen kezet nyújtott neki.

– Látom, emberséges ember vagy. S becsületes szívedre vall az is, hogy a király vagyonára is gondot viselsz. No, de hát egy pár rigó, néhány fenyvesmadár! Mi az? Marad még a királynak azért elég, bőségesen.

– Elhiszem. Csakhogy az az egy pár madár is az övé.

Az idegen türelmetlenül intett a kezével.

– Sose törd a fejedet rajta. Én magamra vállalom. Nem lesz semmi baj miatta. Ismerem a királyt.

Kemencze Menyhért nagy szemeket meresztett.

– Ismered? Honnan?

– Sokat megfordulok az udvarában s nekem megengedte, hogy szabadon vadászhasam az erdőiben. Azért hát légy nyugodt s tedd, amit mondok. Én majd fölkapaszkodom az oromra, te meg innen alulról hajtod fölfelé a vadat, ha rátalálsz. Odafönn találkozunk. Útközben, ha éppen kedved tartja, hurokkal foghatsz rigót, fenyvesmadarat is. Előre! Föl, föl! Ma jó vadászatunk lesz!

Kemencze Menyhért megnyugodott.

– Jól van hát, – szólt. – Megbízom benned, uram. De ha baj lesz belőle, ám te lásd.

Az idegen sietve megindult fölfelé, a hegynek. A bérceen megállott és széttekintett a vidéken, mely téli köntösében mozdulatlanul állt előtte. Fölajzotta a tegezét és csöndesen egy fa derekához támaszkodott, várva a vadat.

*

Délután három óra tájban már gazdag zsákmánnyal lépegettek lefelé a hegyről, a csonttá fagyott havon. Kemencze Menyhértnek az oldalán marhabélből készült erős hurokra fűzve valami tíz-húsz rigó meg fenyvesmadár csüggött, a vállán meg egy hatalmas őzbak, amit a hátulsó két lábánál fogva az idegen vadász segített cipelni. A teher bizonyosan súlyos volt, mert a két ember meg-megállott és nagyokat fúj, mikor a töretlen úton fordulóhoz értek, sőt Kemencze Menyhért még a homlokát is ugyancsak törülgette a verejtéktől. De aztán megint csak vállra kapták az őzet és folytatták az útjokat, lassan, vigyázva ereszkedve le a hegy meredek lejtőjén.

Egyszer csak a zsellér megállott. Valami harminc lépés távolságban, az erdei keresztútnál egy embert pillantott meg, aki görcsös botjára támaszkodva, mogorva képpel bámult rájuk, mintha éppen őket várná. Kemencze Menyhért ijedten nézett az idegenre és csaknem leejtette a válláról a vadat.

– Tudtam, mondtam, hogy baj lesz. Most már te segíts, uram. Íme, itt a héreghi bíró, Körmös Bálint. Felelj neki.

A bíró akkor hozzájuk sietett. Még egy szót sem szólott, de legelőbb is a botjával végig vágott a Kemencze Menyhért hátán. Aztán nagyot káromkodott.

– Hej, te naplopó! Most rajtakaptalak! Így dézsmálod meg a király vadaskertjét? Te híres orvvadász!

Az idegen megfogta a bíró kezében a botot.

– Ha kend a bíró, akkor tudnia kell, – szólt csöndesen, – hogy a bírópálca nem arra való, hogy a szegény embert verjék vele.

A bíró dühös lett, kirántotta a botot az idegen kezéből s újra fölemelte, hogy még egyszer lesújtson Kemencze Menyhértre.

– De arra való, igenis, hogy a bűnösöket megbüntessem. Különben nem csodálom, hogy pártját fogod. Hiszen látom, együtt dézsmáltátok meg a király erdejét. De együtt is lakoltok érte!

Az idegen elmosolyodott.

– Vigyázz, bíró! – szólt szelíd figyelmeztetéssel. – A látszat után ne ítélj, mert az sokszor csalóka. Nekem a király megengedte, hogy vadászhasam az erdejében s én bízottam rá a társamat, ezt a szegény embert is.

– No hát akkor majd számolj be vele a királynak.

– Megérkezett már?

– A kísérete amott táboroz alatt, a domb alján. Ő maga reggel, mikor megérkeztek, vargabetűt csinált s betért az erdőbe, de azóta talán már ő is hazatért a sátorába. Különben majd meglátod.

– Jó, hát vezess eléje.

A bíró csúfondárosan nevetett.

– Azt meg is teszem. Hanem elébb majd összeláncollak benneteket, hogy el ne illanhattatok.

Az idegen arca lángba borult.

– Én nemes ember vagyok, bíró. Engem nem szabad megláncolni. De különben is becsületszavamra fogadom, hogy nem szököm el. És jót állok társamért, Kemencze Menyhéért is.

– No, az szép volna! – nevetett a bíró. – A cinkos állana jót a cinkostársáért! Lári-fári! Ide a kezeteket!

Vasláncot vett elő a bekecséből és összekötötte vele az idegen balkezét, csuklóban, a Kemencze Menyhéért jobb kezével. Azután a két ember vállára tette az őzet, maga meg a hátuk mögé állott és nagyot lökött Kemencze Menyhértre.

– Előre! Egy-kettő!

Lassacskán kiértek az erdőből, de akkorra már köd ereszkedett a tájékra. Az úton egy szót sem szóltak egymáshoz. A bíró töprenkedett, gondolkozott. Alulról, ahol a király kísérete táborozott, halaványan pislogtak elő az őrtüzek. A héreghi bíró megállította a foglyokat s oda mutatott a tűzre.

– Ott sátorozik a király. Mindjárt ott leszünk.

– Annál jobb, – felelte csöndesen az idegen és újra megindult.

– Nem félsz? A király haragja szörnyű lesz!

– Csakhogy nem minket fog sújtani!

– Tudod mit! – kérdezte a bíró szelídebb hangon. – Azt mondtad, hogy nemes ember vagy. Nos, hát bizonyítsd be.

– Hogyan? Ha a szavamnak nem hiszel.
– Fizess öt aranyat váltságdíjúl, s akkor szabadon bocsátlak benneteket.
Az idegen úgy tett, mintha kész volna ő is alkudozni.
– Az őzzel együtt? – kérdezte. – De hátha mégis megtudja a király?
– Az őzzel együtt. Mit tudna arról a király? Az csak azt tudja, amit én mondok neki. A szabadságod, ha csakugyan nemes ember vagy, talán megér öt aranyat? Milyen szégyentől szabadulsz meg! Nem kell a király elébe állanod ilyen csúfos állapotban.

– Az igaz. Csak egy kis baj van.
– Micsoda?
– Az, hogy nincsen öt aranyunk.
– Hát mennyi van?
– Semennyi sincsen. Én nem hordok pénzt magammal.

A bíró egyszerre megint mogorva lett.
– Akkor nem is vagy te nemes ember. Hát csak gyerünk, előre!
Alig kétszáz lépésnyire volt már a király sátora. Az érkezésükre innen is, onnan is, elősiettek az emberek. Udvari szolgák, kocsisok, örök. Leghamarább ott termett az érkezők előtt a király udvari bolondja: Kullog Tóbiás. Mikor az idegent meglátta, összekötözve Kemencze Menyhérttel, nagyot kacagott. Csörgős tarka sipkáját fölhajította a levegőbe, aztán egyet ugrott.

– Hej, komám! – kiáltott az idegenre. – Szép karperecet viselsz, mondhatom! Ilyet küldhetnél a török császárnak is. Megérdemelné, amiért annyi bajt csinált szegény Magyarországnak!

Az idegen valamit súgott a bolond fülébe s arra az elfutott. Sietett be, a király sátrába, amelynek bejáratánál két fegyveres katona állott őrséget. Kis idő múltán tódultak ki a sátorból az urak. A bolond vezette őket, egyenesen a héreghi bíró, meg a két megláncolt fogoly elébe. Az idegen akkor leemelte a válláról az őzet s a földre tette. Az urak, akik a sátorból kijöttek, körülfogták őket. Egymásután leemeltek a fővegüket és nagy csodálkozással meghajoltak az idegen előtt.

– Uram teremtóm! – kiáltott az egyik. – A király! Fölséges királyom!
A héreghi bíró körülnézett.
– A király? Hol a király?
– Kullog Tamás oldalba lökte a könyökével, míg a másik kezével leütötte a bíró fejéről a süveget.

– Nyisd ki a szemedet, szamár! – kiáltott rá. – Ilyen rabod sem lesz többet ebben az életben! Eldicsekedhetsz velem, hogy elfogtad a királyt.

A bíró hüledezve dadogott.
– A királyt?... Én... a királyt?...

Az idegen már akkor kiszabadította a kezét a béklyóból. Hatalmas, erős, izmos kezével könnyedén tépte le a vasbilincset és odadobta a bíró elébe. A szolgák fáklyákat hoztak sietve elő és azok világánál a kíséretbeli urak megismerték az idegent: Hunyadi Mátyás volt az, a magyarok igazságos királya. Délceg alakja büszkén ki-

egyenesedett és a kezével csöndesen integetett, amint a köszöntésére fölriadt a tárogató és megzendült az ajkakon a harsány kiáltás:

– Éljen a király! Éljen! Éljen!

A bíró térdre esett a király előtt és könyörgésre kulcsolta a kezét.

– Kegyelem, fölséges uram, királyom, kegyelem!

A király szigorúan nézett le rája.

– Amit ellenem vétettél – szolt csöndesen, – azt megbocsátom. De hogy igazságtalanul, meg kihallgatás nélkül ütötted, büntetted ezt a szegény embert, azért meg kell lakolnod. Az őzet, amit idáig hoztunk, te fogod hazavinni a Kemencze Menyhért beteg szülőinek. És megmondod nekik, hogy én küldöm nekik, én, a király...

Kemencze Menyhért könnybe lábadt szemmel nézett a királyra. Valamit mondani akart köszönetképpen. De Mátyás intett neki, hogy még beszélni valója van.

– Azután rendelem, királyi szavammal – folytatta a király, – hogy a héreghi bíró holta napjáig Kemencze Menyhért legyen. Mert a mostani bíró Körmös Bálint eljátszotta a bíróságot azzal, hogy öt aranyat akart zsarolni rajtunk, s pénzért kész lett volna hazudni. Az ilyen ember nem bírónak való.

*

A héreghi erdőben azóta sem vadászott király sohasem. De Mátyás, az igazságos király vadászatairól ma is történetet beszél ott a nép s az utat, amelyiken béklyóba vert kézzel, Kemencze Menyhérttel hozta az őzet, ma is a király útjának hívják. Körülötte a lombos erdő mintha az igazságos nagy királyról mesélne most is, mikor a tavaszi szellőben meg-megsuhan.

(1903)